

آن هم طرح حسین کسروی و مصطفی قائم، مجید، طاهر آتوق، لطفی، اول میفرماید با اجازه: رئیس نمایان تعلق کندهارتی که مطالب فحش و تشویر می شود.

۷۶- اگر یکی از مجلسیان که نوبت نطق او است نطق کرد ولی مجلسیان نطق او را ملتفت نشدند میتواند از رئیس اجازه بخواد که نطق خود را تجدید نماید.

۷۷- در موثقی که مباحثه مطلبی در مجلس طول کشید و زای مجلسیان معلوم نشد هر یک از آنها میتوانند بر خاسته و اظهار دارند که مذاکره این مطلب طول کشیده باید رئیس اکثریت آراء را معین کند در این موقع اگر یازده نفر از مجلسیان شخص متکلم را تقویت کنند رئیس باید فوراً مجلس اعلان بدهد و در صد کسب اکثریت بر آید.

فصل یازدهم

در طریق بدست آوردن اکثریت آراء

۷۸- برای تعیین اکثریت آراء پس از اعلان رئیس هر یک از اعضاء در نقطه معین داده میشود که یکی از آنها سفید دیگری بگوید خواهد بود و اسم گیرنده روی آنها چاپ است موثقی سفید نشانه قبول و بگوید نشانه رد مطلب است هر یک از اعضاء باید برای خودش را با نداشتن یکی از دو نقطه معین ظرفی که نزد او میرسد ظاهر سازد پس از تحصیل آراء تمام اعضاء آن ظرفها را در حضور حاضرین خالی میکنند و یکی از ممشیان مقوله ای سفید را بجای او قائل میگردد و بگوید اینها بصورت بلند شماره مینویسند و رئیس مجلس حاصل شماره را اعلام میکند.

۷۹- رئیس و ممشیان باید رای خود را بعد از آراء سایرین و قبل از شماره آراء بترتیب فوق اظهار نمایند.

۸۰- هرگاه در موقع بدست آوردن اکثریت آراء یک یا چند نفر که عده آنها بیش از ربع عده اعضاء مجلس نباشد حاضر نبوده حق ندارند رای مجلس را قبول نکنند.

فصل دوازدهم

در توضیح خواستن از ادارات

۸۱- سؤالات مکتوبی که از طرف مجلس از وزراء میشود باید در ماده معین باشد و یازده نفر از اعضاء مجلس آنرا امضاء نموده رئیس بدهند که سواد آنرا بهر مجلس ب مقام صدارت تبلیغ نموده اصل را بدفتر خانه مجلس بسپارد در موقعیکه رئیس این سؤالات را ب مقام صدارت یا وزراء تبلیغ میکند باید روزی را تعیین کند که صفر اعظم یا وزیریکه مطلب راجع باوست یا معاون آنها برای جواب دادن در مجلس حاضر شود.

۸۲- روز موعود اول کسیکه توضیح خواسته و منشأ سوال بوده مطلب را اظهار و وجه میدارد تا وزیر یا معاونانی که حاضر است جواب بگوید.

فصل سیزدهم

در انشاء عرایض بحضور مبارک

۸۳- برای انشاء عرایض بحضور مبارک هیاتونی انجمنی مرکب از دوازده نفر از اعضاء مجلس تشکیل میشود که هر دو نفر از آنها از طبقه باشند، این انجمن بریاست رئیس مجلس عریضه را نوشته پس از انقضاء در مجلس توسط هیاتی که مرکب است از رئیس مجلس و هشت نفر دیگر که طبقه ها ششگانه انتخاب گفته چهره می دهد.

فصل چهاردهم

در رسیدگی بشکایات راجع به انتخابات

۸۴- چنانکه در نظامنامه انتخابات مقررات شکایات در انتخابات را باید بالاخره راجع به مجلس شورای ملی نمایند و برای رسیدگی باین شکایات باید انجمن تحقیقی تشکیل شود که ب مواد شکایات رسیدگی نماید.

۸۵- شکایات راجع به انتخابات را در هر مجلس باید در ظرف ده روز پس از انتخابات باینستگاه آن محل داده باشند والا طرف ملاحظه نخواهد بود.

۸۶- انجمن تحقیقات شکایاتی را که ب موقع بمجلس ارسال شده باز رسیدگی مینماید و صورت مجلس انجمن را بمجلس عرضه میدارد و اگر متعینی برخلاف نظامنامه انتخاب شده باشد باید آن انتخاب اعادة شود وانی تاریخیکه در این خصوص حکم مجلس صادر شد آن منتخب از اعضاء مجلس محسوب است و حق رای دادن ندارد.

فصل پانزدهم

در تکالیف تماشاچی

۸۷- عموم مردم میتوانند با داشتن بلیت برای استماع مذاکرات در اطلاعات عالی داخل مجلس شورای ملی بشوند و برای تماشاچی مقرر است بنشینند.

۸۸- تماشاچیان بهیچوجه حق شرکت در مذاکرات مجلس ندارند و باید در کمال آرامی بنشینند فقط مستمع باشند.

۸۹- تماشاچیان باید در ورود بمجلس خود را مکلف باطاعت قوانین نظمیه مجلس دانسته در صورت تخلف از آنها از هر گونه اقدامات سخت نرنجند.

خانه

هر یک از این قوانین و نظامات که بحکم تجربه و انتضای وقت غالب نسخ و تغییر باشد اعضاء مجلس بحکم اکثریت میتوانند آنرا بقانون دیگر که مناسب با حال مجلس باشد تبدیل کنند و همچنین فصول جدیدی که طرف احتیاج بشوند بر این نظامنامه اضافه خواهد شد.

تاریخ ۲۹ شهر شنبان ۱۳۲۴

مذاکرات مجلس شورای ملی سه شنبه ۹ شهر ذی قعدة الحرام

آقا سید محمد مجتهد - بنابوده که امروز نظامنامه را بدست در مجلس قرائت و بصحه رسیده اجرا دارند چه شد؟

رئیس - امروز مشغول همین کار بودم و مراجعه نمودیم بعضی اصلاحات بود در مقام برآمده تمام میشود میاورند در مجلس قرائت می کنند.

آقا سید محمد مجتهد - دیگر رجوع بنظامنامه برای چه بود مگر نقصی داشت.

رئیس - چون برده بودند خدمت حضرت ولایت عهد قرائت کردند در چند جای از چند فصل را بعضی تغییرات جزئی داده.

آقا سید محمد مجتهد - تغییر لفظی یا معنوی.

رئیس - بعضی لفظی است و برخی راجع بمعنی است حسنعلی خان - تغییرات جزئی است چندان اهمیت ندارد و قابل ملاحظه نیست.

آقا سید محمد مجتهد - اگر نظامنامه مطلق بمجلس است باید مجلس او را اصلاح و تصویب نماید و اگر نظامنامه دولت است ب مجلس باین حد ملحق

است هر چه تغییر و تبدل مینماید بدستور است در ماده استثنای هر مجلس در دوره اول گفته بودند نوشته خارج میدهم حال امروز در مقام تغییر نظامنامه هستند اگر نظامنامه صحیح است دیگر این تغییرات و نوشته خارج برای چیست؟ باید از حضرات و کلا برسد که قبول دارند این ترتیبات رایانه.

آقا سید محمد مجتهد - کیست که قبول نداشته باشد چه ضرر دارد مذاکره کنند.

آقای آقا سید محمد مجتهد - می خواهم بپرسید که قبول دارند یا نه (بعد از استفسار باستانی چند نفر و کلا ه گفتند قبول نداریم)

سیدالحکما - غرض اتحاد دولت و ملت است از تشکیل این مجلس در اینصورت دیگر نوشته خارج و تغییرات فصول نظامنامه بنی برای چیست.

آقای میرزا محمود خوانساری - خوب است برای اکثریت آراء در این باب ورقه قرعه اعمال شود (گفتند بشود)

رئیس - میدانید که موضوع بیعت چیست اینست که چون در نظامنامه ترخیص مجلس در دوره اول مستثنی شده بود و حال میخواهند آنرا استثنای نظامنامه باشد ولی حضرت ولیمه میفرماید بر طبق همان سند میم که این مسئله در دوره اول مستثنی شده.

آقا ملاحسن - باین طریق اصل نظامنامه از اعتبار می افتد زیرا که نظامنامه سبب اعتبار همه چیز باید باشد در اینجا مایه اعتبار نظامنامه نوشته خارج می خواهد بشود پس این نظامنامه نخواهد بود. (۱)

میرزا محمود خوانساری - عرض از این تغییر و تبدل و نوشته خارج چیست.

رئیس - عرض را من چه میدانم چیست ایشان صلاح را ابتکار دارند.

آقا سید محمد مجتهد - این مطلب امامم گفتیم که عدم ترخیص مجلس در دوره اول بسند خارجی باشد نه اینکه حضرت ولیمه گفته باشند و امروز هم آقایان اینجا همه اظهار داشتند که ضرری ندارد.

آقا سید محمد مجتهد - آروز که اینجا مذاکره این مطلب شد چون فقط متیاب اخبار بمجلس ذکر شده بود بعنوان اخذ رای و کلامی رای ندادند ساکت بودند.

آقا ملاحسن - و کلا حاضر ندو متفقند که راضی باین ترتیب نیستند.

آقای میرزا محمود خوانساری - جناب سعدالدوله شجاع می گویند.

سعدالدوله - قرعه بکشید.

آقای میرزا محمود خوانساری - بهتر اینست که اول نظامنامه قرائت شود شاید جاهای دیگر هم محل ایراد باشد.

آقا ملاحسن - قرائت نظامنامه طول میکشد حال قرعه بکشند.

صدیق حضرت خواندند نظامنامه لازم است. آقای میرزا محمود اصفهانی - تا نظامنامه خوانده نشود ما از اینجا نمی رویم.

(در این موقع برای اخذ رای در این مسئله قرعه کشیدند که هر کسی ذکر استثناء ترخیص دوره اول را در همان نظامنامه صلاح میداند ورقه سفید بدهد و هر که

(۱) بطورده نظامنامه بطور مطلق در کله این موارد قانون اساسی است

بروشه خارج وزارت است و رنگین بدهد بعد از قرعه اکریت آراء بر این شد که همان جزو نظامنامه باشد) نظایله را طلب کردند که قرائت شود.

سیدالحکما - امشب نظامنامه خوانده نشود احدی از کلا نمی رود اگر می خواهد صبح کند اگر نمی خواهد هم بگذرد دیگر کارد با ستخوان رسید و صبرها تمام شده است.

حاجی محمد تقی - بانسجه اولی مطابقه شد که اگر کم وزیادی دارد معلوم شود (نسخه اول را هم آوردند حاجی محمد اسمعیل آقا دادند و نسخه جدید را آقا میرزا طاهر قرائت میکردند)

اصل یازدهم - که مشتمل بود بر این که در موقع افتتاح مجلس باید منتخبین قسم یاد نمایند. بعدم مخالفت با دوات رسمی و دوات راجه بخود در خیر خواهی ملت و ترقی مملکت بانسجه اولی قدری مخالفت داشت.

آقا ملا حسن - همان ترتیب نسخه اولی چه ضرر دارد؟

حاجی محمد اسمعیل آقا - این صورت قسم مطابق است با آن قسمی که سلطان پادشاه کند برای ابقای این مجلس و حفظ حدود و حقوق آن و کلا هم باین ترتیب قسم یاد میکنند عیبی ندارد.

آقا میرزا ابوالحسن خان - قسم در این موقع با حق و صحیح است باینست که در صورتیکه کلا بخوانند تغلف از سلطان عادل خودشان بکنند و بخوانند که چو جهد در اصلاح ملک و ملت نمایند چه ضرر دارد که قسم یاد نمایند.

آقا سید حسن ققی زاده - و کلا و کلا می تواند باینها قسم ندهند بنوکر و اجزاه مخصوص می دهند در هیچجا مسئول نیست که بکلا ملت قسم بدهند.

صدیق حضرت - این قسم بجهت تغلف نکردن با دولت است نه برای حفظ حقوق ملت.

آقا سید محمد تقی هراتی - در نسخه اول چون کلمه (بیزان شرع) بود در این نسخه هم که باشد باقی آن عیبی ندارد (این لفظ نوشته و شروع بقرائت شد) اصل یازدهم امضا عطا شده، اصل شانزدهم که مشتمل بود بمختار بودن مجلس در کلیه انشاء قوانین و اوضاع دوات دولت (توسط شخص اول) در خصوص موشع شدن بصلحه همایونی و اجراء داشتن آن نیز امضا عطا شده بود.

حاجی امین الضرب - چون این اصل عین مضمون دستخط است و دستخط هم در جزو نظامنامه چاپ خواهد شد (توسط شخص اول هم در صورت نبودن مجلس سناسات حال که نباشد محل سناسات منعقد شود و لوایح این مجلس رود بمجلس سنا. بعد از تصویب آن مجلس بصلحه همایونی برسد بواسطه این دو جهت گفتند این اصل لازم نیست.

حاجی محمد اسمعیل آقا - این مجلس برای مشورت و وضع قوانین سیاست است وقتی که کار بمجلس نباشد پس فایده این مجلس چیست؟

آقا سید محمد تقی هراتی - اگر غرض از مجلس فقط اظهار دوات لوایح خیر خواهانه باشد اعم از اینکه قبول بشود یا نشود روزنامه نویسیها هم اینگونه لوایح خیلی اظهار میدارند شاید بهتر و مفیدتر هم گاهی بنویسند پس مجلس حکم روزنامه نویسیها دارد.

میرزا ابوالحسن خان - باید دید که سایر

ممالک با بودن مجلس سنا این حق را بمجلس ملی دادند بانه اگر دادند شما هم مطالبه کنید و اگر ندادند دیگر چه گفتگویی است.

سعدالدوله - این تغییرات و گفتگوها همه برای اینست که چون مقصود فهم حقیقت مطالب نیست شما علی الاصول این نظامنامه را بدهید بکمیسیون از آنجا بدهند دولتیان تغییر کرده بر می گردند و تغییر داده می شود علی الاصول در تغییر است بمجلس باید چند نفر را که اعتماد و اطمینان بایشان هست انتخاب کرده بشنوند مراجع کنند هر گاه قبول کردند بخواهر گاه نکردند که نکردند.

آقا سید عبد الله مجتهد - از اول مجلس سنا را گفته بودند که هر گاه امری در مجلس ملی اشکال پیدا کند که اکثریت آراء در آن متعسر باشد رجوع بسنا شود و از اجتماع این در تصویب و تصحیح آن امر صورت بگیرد نه باین طریق که حالا میگویند.

سعدالدوله - وضع مجلس سنا برای اینست بلکه مجلس سنا باین مجلس متفقاً باید کار بکنند.

رئیس - مطلب همین است باید تمام مطالب اصلاح و انجامش با اتفاق این دو مجلس باشد.

سعدالدوله - اینکه نوشته شده دولت هر وقت بخواهد مجلس سنا را تشکیل میکند حال دولت خواست تشکیل کند در صورت تشکیل مکلف بلوازم خود خواهد بود و باید کار بکنند در این حال مطلب تغییر میکند.

مخبر الملک - این نظامنامه را یک نفر نوشته و نمی تواند بنویسد، اول تمام آراء تصدیق کرده بودند حال منکر میشوند.

حاجی محمد اسمعیل آقا - کسی منکر آن مطلب نیست و آنچه را هم که قبول کردند انکار ندارند.

مخبر الملک - در آن نسخه سنا را قبول کرده اند در خصوص باقی تغییرات هم بیگانه نیستند از مجلس تشکیل بکنند باینست در این تغییرات فقط تغییر الفاظ است یا راجع بمعنی هم هست ما که مقابله و اصلاح کردیم فرقی نداشتند.

حاجی محمد اسمعیل آقا - شما بخواهید اجباراً بگردن مردم بگذارید یا باید آنها قبول و تمکین بکنند؟

آقا سید حسن ققی زاده - باید بدانیم که این مجلس ملی قلاً قلاً تشکیل و افتتاح شده است بانه اگر نشده است که چه گفتگویی دارید و هر گاه شده باید در مجلس سنا مذاکره و گفتگو شود که چیست و چه می کنند تا حال که کیفیت و چگونگی مجلس سنارا نمی دانستید چیست پس در اصل آن مذاکره شود.

رئیس - این مجلس تشکیل و افتتاح شده و مجلس سنا را هم قبول کردند (جمعی گفتند مجلس سنارا باین طریق که حالا بیان می کنید قبول نکردیم)

آقا سید حسین - مجلس سنارا در ضمن آن نظامنامه با اکثریت آراء قبول کردند حال که آن فصول تغییر یافت این هم یکی از آن فصول است دوباره باید از تمام اخذ رای کرد.

رئیس - این نظامنامه بود که ما نوشته بودیم پیش خودمان معلوم نبود که طرف قبول دارد تمامی آنرا بانه حال که رجوع کردند این طور قبول می کنند نه شما مجبورید نه آنها.

آقا سید حسین - حال که ما مختاریم پس مجلس سنا که یکی از فصول آنست باید مذاکره شود.

سعدالدوله - این نظامنامه است که طرف نوشته و قبول دارد شما قبول ندارید یکی دیگر بنویسید بدهید بعضی گفتند که دو آن نسخه مجلس وضع ادارات و تائیس قوانین را متحمل میشد و حال با مجلس سناسات در این صورت فایده مجلس چه خواهد بود؟

رئیس - مجلس ملی لازم نیست وضع ادارات دولتی را بنویسد مجلس سنا می نویسد بمجلس ملی ارائه میدهد و تصویب میخواهد هر گاه مسامحه کنند مجلس اولاً اظهار و بعد از اظهار انشاء می کند و میفرستد.

حاجی محمد ابراهیم - این نظامنامه را که نوشته بودید آنها غیر از دو فصل تمام را قبول داشتند چرا پس این تغییرات پیدا شد؟

رئیس - آنوقت نظر بمجلس سنا نبود ولی حالا که باید باشد باید با اتفاق هم کار کنند.

حاجی محمد ابراهیم - حال که مجلس اختیار و حکم ندارد و تمام کارها بصوب سناسات چه فرق کرده همانست که بود هر چه میخواستند میکردند حال هم میکنند دیگر لازم نیست از مسامحه و نوشته بگیرند.

رئیس - وضع قوانین را ممکن است که مجلس سنا ننویسد بصوب مجلس برساند و میشود مجلس وضع کند بفرستد سنا و ممکن است هر دو با اتفاق این کار را بکنند ولی در صورتیکه مجلس سنا نمی تواند عمل را نمود صورت انشائی است که لازم الاجرا نیست مگر بصوب مجلس سنا و بعد از صحنه همایونی.

آقا مشهدی باقر - حال که وقت تنگ است و آقایان کسل شدند از فردا صبح حاضریم که تا هر وقت طول بکشد برای ختم این عمل در اینجا حاضر باشیم از آن وقتی که موکلین ما عاراً برای این مجلس انتخاب نمودند بیگانه و ما را برای این کار معین نمودند.

رئیس - بلی حال دیگر وقت خواندن نظامنامه نیست ولی باید ملققت بود که تا اکنون این ترتیبات در این مملکت نبوده در آنجا که هست چطور رفتار میکنند پس ما هم که اخذ این ترتیبات را از آنجا کردیم بهمان نحو رفتار کنیم و بحث های بیفایده ننماییم.

آقا مشهدی باقر - ما و کلا چون شخص شمارا از همه جهت از خودمان داننا و بهتر و متدین تر ندیده و دانسته بودیم بطیف خاطر و رضایت نفس شما را رئیس دانسته قبول نمودیم ولی تمامی رفقا و همقطاران میگویند که شما در امور جدو جهد نمی کنید و بعضی مطالب را مسامحه میگذرانید.

رئیس - برای چه من ملاحظه می کنم این اشتباه و خیال است که در حق من کرده اند.

حاجی محمد اسمعیل آقا - چون در موقع رد و ایاد شامطرف صحبت میشوید و معاجیه میکنند اینست که اینطور تصور میکنند شخص رئیس باید صحبت طرفین را گوش داده بعد از اتمام قطع و فصل مطلب نمایند.

رئیس - بعدها صحبتی نمی کنم بلکه يك چند روز حاضر نمیشوم تا این گفتگوها و مذاکرات ختم شود.

مجلس الملک - آن وقت که مردم بمشاورت بودند بمجلس الملک آمدند بودند و اظهاراتی نمودند درحالی که آن وقت کسی جرأت قبول و کثرت کردن و قانون نوشتن نداشتند وقتی که ما اقدام کردیم سایرین هم اقدام کردند با آنهمه زحمات و سیر بلا شدن حال ملازمین و مقرران می دانند (تمامی گفتند که کسی شمارا مقرر نمی داند و شما از اینگونه افراد می راهستید)

مجلس الملک - مردم تصور میکنند که چون دارای مجلس شدند باید با دولت طرف باشند و ما را سیر بلا قرار دهند.

حاجی محمد اسماعیل آقا - آن اشخاصی که آمدند و شمارا داخل کار نمودند همه خود را سیر بلا نموده بودند و همه قسم همراهی داشتند و دارند ولی مقصود این است که همه زحمات و جان بکندن ها برای اتحاد دولت و ملت و اصلاح مملکت است در صورتیکه اول فوائد راجع بدولت است بعد ملت با این ترتیب میگویم دولت اینقدر طرف خود را ملاحظه و منظور نداشته باشد و همه چیز را بمقصود خود عمل نکند قدری همراهی کنند تا امور اصلاح شود (بعد از مباحثات و مذاکرات زیاد)

آقا سید عبد الله مجتهد - مجلسی که نتواند کاری بکند و چشمش بخارج باشد که آیا کاری باورجوع میشود یا نمیشود و به چه وجه اختیار نداشته باشد مگر باظهار لواجم این مجلس است و حاصلش چیست اگر همان نظامنامه اولی را بپذیرند قبول داریم والا نه

حاج معین التجار - با مجلس سنا یایی مجلس سنا قبول دارید.

آقا سید عبد الله - ستار هم قبول داریم و او را در اول امر هم لدی العاجه قبول کرده بودیم که هرگاه مشکلی باشد در آن صورت با اتفاق این دو مجلس آن امر انجام و ختم شود.

سعد الدوله - عقیده من اینست که يك کبیسونی مرکب از پنج نفر دو نفر از آقایان آقای سید عبد الله و آقای آقا سید محمد و یک نفر منتخب از وکلا و یک نفر از طرف دولت که قاطع و فاضل باشد با خود و یک نفر منشی در همین مجلس حضور تمام و کلا فصل بفصل خوانده بعد از توضیح و تنقیح و تصحیح منشی آن فصل را نوشته بمجلس خود تا آخر در این مجلس ختم شده و تقویت نموده بجمع برسد بشرط اینکه غیر از این پنج نفر کسی حق نطق و گفتگو نداشته باشد اگر صلاحست این کار را بکنید.

آقا سید عبد الله مجتهد - خیلی خوبست ولی دائره را قدری توسعه بدهید که ده دوازده نفر باشند دو نفر از طرف دولت باشد و سه نفر از طرف علما باشند تا با اتفاق این عمل صورت بگیرد.

حاجی محمد تقی - باید آن دو نفر که از طرف دولت حاضر میشوند در این امر و کالت نامه داشته باشند که بعد از امضای آنها دولت مقبل باشد صحت و قبول آنرا بپذیرد.

سعد الدوله - خوبست بمجلس خود که گفته شد صورتی مجلس بنویسد و از دولت بخواهد که بیایند در همین جا ختم گفتگو کنند.

حاجی امین الضرب - این ترتیب باشد بهتر است باینکه همان چند نصلی که اسقاط شده و تغییر

گرفته آنها را بجای خود بنویسند و تصحیح کنند باید دولت همان نسخه اولی را قبول کند.

سعد الدوله - چه ضرر دارد بنویسند با این ترتیب یا شاهد آن نسخه اولی هر کدام را قبول می نمایند بنمایند آقا سید عبد الله استفساراً بر رئیس رو کردند که بنویسند ؟

رئیس - من رای ندارم.

آقا سید عبد الله - رای ندادن شما کافی در نوشتن نیست سایرین می خواهند که نوشته شود. پس بنویسند (آقای سید محمد تقی هرانی شرحی بمضمون ذیل بصدارت نوشت که چون اسقاط و تغییر بعضی از اصول نظامنامه موضوع بحث و مذاکره در مجلس شد اکثریت آراء و اتفاق قاطع و کلا بر این شد که با همان نسخه اولی را دولت بجا مرحمت نماید و یا صورت کبیسون مذکور را قبول نماید تا در این ماده ختم مذاکره و مباحثه شود.)

سعد الدوله - شرحی نوشته بودند در باب انتخاب و کلای گروس که حکومت خیلی استبداد بخرج می دهد و نمی گذارد انتخاب و کلا صورت بگیرد **سید الحکمه** - شکایت از حکومت دامنان کردند در انتخاب و کلا جمعی شکایت از حکومت خراسان در این باب نمودند.

سعد الدوله - خراسان از همه جا بدتر و منشوش تر است و اعمال حکومت آنجا سر مشق حکومت های سایر ولایات شده است باید در این باب ترتیب و جمعی داد.

مذاکرات دارالشوری ملی
شنبه ۱۱ ذی القعدة ۱۳۳۴

✓ امروز موضوع مذاکرات مجلس قطع نظامنامه اساسی بود - مشیر الملک و حاج محمد شمس السلطنه و مؤید السلطنه بوقت از جانب دولت علیه حاضر شده بودند که در اصول نظامنامه مباحثه و مذاکره نمایند تا با اتفاق آراء و کلا ملت نمایندگان دولت تصفی و تسویه شده بجمع همایونی برسد و با اجرا گذاشته شود.

پس از اجتماع و کلا طرفین بقرائت فصول نظامنامه و گفتگو درباره آن پرداختند و مذاکرات بیشتر از هفت ساعت طول کشیده و ختم مجلس نزدیک چهار ساعت از شب گذشته واقع شد و در این مدت نمایندگان ملت و دولت مشغول رد و ایراد و طرد و قبول و توضیح و تنقیح نظامنامه اساسی بودند (۱)

اصل هشتم - که مضمون آن این بوده در حال پس از تعطیل تابستان افتتاح مجلس از اول برج محرم خواهد بود - موضوع بحث شد جمعی صلاح دانستند که افتتاح مجلس از چهاردهم میزان که مطابق روز جشن تشکیل و افتتاح اولیه مجلس است مقرر باشد با اکثریت آراء پسندیده و تصویب و بمجلس مقرر شد.

اصل یازدهم - که معنوی این مضمون بود «اعضاء مجلس باید با منظور قسم یاد کنند که ما اشخاصی که صاحبان امضاء ذیل هستیم خداوند را بشهادت طلبیده و بر آن کریم قسم یاد می کنیم که حتی الامکان

(۱) در روزنامه مجلس که ماخذ مذاکرات دوره اول است مذاکرات این جلسه بطور خلاصه نقل شده زیرا غالب مذاکرات بطور تکرار و رد و بدل شده و چون نتیجه آن فقط تصحیح و تنقیح نظامنامه بوده است فقط نقطه تنقیح و خلاصه را درج نموده است

تکالیف مرجوعه خودشان را با کمال پیش و دقت و نهایت جد و جهد انجام دهیم و نسبت بتجویع نظام خود اعلیحضرت شاهنشاهی راستگو و صادق باشیم و نسبت با اساس سلطنت خیانت نورزیم.

بعضی از نمایندگان اینطور رای دادند که فصل مذکور باین مضمون و مقید باین شرط باشد که (ما) خداوند را گواه و شاهد گرفته و بکتاب الهی قسم یاد میکنیم که مادامیکه دولت علیه و پادشاه عادل متوجه ما بمقتضیات این نظامنامه همراهی و مساعدت داشته و از اساس مجلس مانع و فرماید مانع نسبت سلطنت اعلیحضرت خیانت ننموده و نسبت بتجویع مظم خود صادق و راستگو باشیم) کلیه نمایندگان این رای را پسندیده و بهمین ترتیب تصویب و نوشته شد.

اصل دوازدهم - که مضمون آن اینطور بود که در موقعی که یکی از وکلا مرتکب جنایت شوند باید اجرای حیات و حکم درباره او با اطلاع مجلس باشد - قرائت شد بعضی وکلا اینطور صلاح دیدند که بجای لفظ با اطلاع لفظ باستحضار نوشته شود و چون این رای بتصویب رسید بمجلس نوشته شد.

اصل یازدهم - در موقعی که مذاکره گذاشته و مضمون آن اینطور قرائت شد که «برای انتظامات مجلس دولت علیه یکصدست مأمورین طلب در تحت اوامر مجلس قرار خواهد داد» در قبول یا رد این اصل مباحثات طولانی بیان آمد بالاخره بعضی راساً اسقاط این اصل را باین استدلال لازم دانستند که اگر مراد از انتظام انتظام داخلی مجلس باشد که این مسئله از وظایف معینه و در عهده رئیس است و اگر مقصود انتظام خارجی است که انتظامات بطور عموم بعهده نظمی مملکت است و تصویب بمجلس لازم نیست بموجب اکثریت آراء این رای تصدیق شده و فصل مزبور الفاء و اسقاط شد.

اصل بیستم - که باین مضمون بوده در هر موقعی که قسمتی از دارائی یا عایدات دولت فروخته و منتقل شود و یا تغییر تبدیلی در حدود و ثغور مملکت لزوم پیدا کند با اطلاع و تصویب مجلس خواهد بود - قرائت شد در این عبارت نمایندگان اینطور رای دادند که بجای لفظ عایدات دولت عایدات مملکت نوشته شود بهمین ترتیب نیز اصلاح نوشته شد.

اصل بیست و یکم - موضوع مباحثه شده مضمون این اصل این است که «بدون تصویب مجلس شورای ملی تشکیل کمیتهای و شرکتهای عمومی از هر قبیل و بهر عنوان نخواهد شد» این عبارت باین مضمون تبدیل شد که اگر دولت بخواهد امتیاز شرکتی بعهده باید بتصویب مجلس باشد و الا اگر خود مردم بخواهند بدون امتیاز تشکیل شرکتی بکنند مجاز و آزاد هستند.

اصل بیست و هشتم - که مضمون آن این بوده «مجلس شورای ملی حق دارد مستقیماً هر وقت لازم بداند هزینه ای بتوسط هیئتی که مرکب از یک نفر رئیس و شش نفر از وکلا طبقات ششگانه باشند بتوسط شخص اول دولت بر هزینه دوله گاه برساند» قرائت شد و کلا ذکر لفظ (بتوسط شخص اول) را صلاح ندیدند و با استدلال اینکه ممکن است هزینه معنوی شکایت از خود شخص اول باشد اسقاط آن را لازم دانستند - پس از مذاکرات بتصویب و قبول مشیر الملک اسقاط شد.

اصل چهلم که متضمن این مضمون بود که «در هر امری که مجلس شورای ملی از وزیر مسئول